

FAMILIA REGALĂ A ROMÂNIEI ȘI RĂZBOIUL DE REÎNTREGIRE NAȚIONALĂ

Sorin Liviu DAMEAN *

Urcat pe Tron la 28 septembrie/11 octombrie 1914, în împrejurări cu totul deosebite pentru destinul societății românești, Regele Ferdinand I promitea, la depunerea jurământului, că va fi „un bun român”¹. Deși contemporanii săi îl considerau lipsit de voință și inițiativă, avea să dovedească o infinită răbdare și perseverență în depășirea numeroaselor obstacole, asumându-și întreaga responsabilitate ce-i revenea în calitate de Suveran constituțional².

Anii 1914-1916 fuseseră marcați atât de frământările opiniei publice și ale cercurilor politice de la București privind posibilitatea realizării unității naționale, cât și de eforturile considerabile depuse de taberele beligerante pentru a determina ieșirea României din starea de neutralitate și angajarea în conflict³. Îndeosebi reprezentanții diplomați ai Puterilor Centrale încercau prin diferite mijloace de persuasiune, să influențeze pe Regele Ferdinand, amintindu-i, cu fiecare ocazie, originea germană și apartenența la Casa de Hohenzollern⁴.

Socotit – în mod exagerat – un filogerman incorigibil, Suveranul „era pentru cei mai mulți un necunoscut și un neșinut în seamă, pentru câțiva o taină, aproape pentru nimeni o siguranță”⁵. Persoanele din anturajul său

* Conf. univ. dr., Facultatea de Istorie, Universitatea din Craiova.

¹ *Cuvântări de Ferdinand I, Regele României. 1889-1922*, București, 1922, p. 6.

² Personalitatea Regelui Ferdinand I a fost surprinsă în numeroase lucrări de specialitate, printre care amintim: Eugen Wolbe, *Ferdinand I întemeietorul României Mari. O biografie*, București, Humanitas, 2006; Ioan Scurtu, *Istoria Românilor în timpul celor patru regi (1866-1947)*, vol. II, *Ferdinand I*, București, Editura Enciclopedică, 2001; Neculai Moghior, Ion Dănilă, Vasile Popa, *Ferdinand I văzut de contemporanii săi*, București, Editura Militară, 2006; Constantin I. Stan, *Regele Ferdinand „Întregitorul” (1914-1927)*, București, Editura Paideia, 2003.

³ Vezi pe larg C. Kirișescu, *Istoria războiului pentru întregirea României. 1916-1919*, vol. I, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989, p. 111-198; Ion Bulei, *Arcul așteptării. 1914-1915-1916*, București, Editura Eminescu, 1981, *passim*; Ema Nastovici, *România și Puterile Centrale în anii 1914-1916*, București, Editura Politică, 1979, *passim*;

⁴ *Regele Ferdinand I. Amintiri de la cei ce L-au apropiat*, București, f.a., p. 383-384.

⁵ Nicolae Iorga, *Istoria Românilor*, vol. X, București, 1939, p. 352.

amintesc de pronunțata modestie și timiditatea excesivă care-l caracterizau⁶. Puțin comunicativ și solitar, Ferdinand I știa să fie afabil și atrăgător, chiar curtenitor, disprețuind însă pe cei care căutau să-i câștige favorurile măgulindu-l.

Convins la începutul războiului de invincibilitatea trupelor germane, Suveranul nu ezită de a-i mărturisi lui I.G. Duca, încă din octombrie 1914, poziția sa: „dacă țara crede că interesul ei îi dictează să meargă împotriva Puterilor Centrale, nu în mine va găsi o piedică la realizarea idealului ei național”⁷. De altfel, Monarhul avea să dovedească o remarcabilă abilitate în raporturile cu reprezentanții diplomați austro-ungar și german de la București, afirmând intenția sa de a menține neutralitatea⁸.

S-a apreciat – cu o notă de evidentă exagerare – că Regele ar fi fost permanent influențat în adoptarea celor mai importante decizii politice de persoanele din anturajul său. Este adevărat că a existat o strânsă colaborare cu Ionel Brătianu, bazată pe afinități în planul democratizării societății românești. De asemenea, în momentele dificile, când prudența și tactul trebuiau să caracterizeze orice declarație oficială, Suveranul a solicitat concursul Reginei Maria. Nu de puține ori, aceasta a susținut cu ardoare și perseverență revendicările naționale în corespondența particulară cu Regele Angliei și Țarul Nicolae al II-lea, verii săi primari⁹.

Regele Ferdinand, încredințat de justetea cauzei naționale, avea să declare cu fermitate în Consiliul de Coroană de la Cotroceni (14/27 august 1916) că: „Dinastia va urma soarta țării; învingătoare cu ea sau învinsă cu ea”¹⁰. Hotărârea de a intra în război alături de Antantă și împotriva țării natale i-a impus enorme sacrificii personale, punând mai presus de toate *sentimentul datoriei*. Impresionat de entuziasmul cu care a fost salutată pe străzile Capitalei decizia Suveranului, V.Th. Cancicov nota: „Regele a jucat o mare carte, ori Mare Român și Rege al României Mari, ori fără Tronul

⁶ Idem, *Regele Ferdinand*, Editura Porțile Orientului, Iași, 1996, p. 34-36; I.G. Duca, *Memorii*, vol. I, București, Editura Expres, 1992, p. 135-140; C. Argetoianu, *Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, București, Editura Mumanitas, 1992, vol. III, p. 112-114; Maria, Regina României, *Povestea vieții mele*, vol. III, Iași, Editura Moldova, 1991, *passim*.

⁷ I.G. Duca, *op. cit.*, vol. I, p. 129.

⁸ *Vezi 1918 la români*, vol. II, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, doc. nr. 252, p. 836; *România în timpul primului război mondial. Mărturii documentare*, vol. I, București, Editura Militară, 1996, p. 52.

⁹ Maria, Regina României, *op. cit.*, vol. III, p. 26 și urm.

¹⁰ I.G. Duca, *op. cit.*, vol. II, Timișoara, Editura Helicon, 1992, p. 167; Al. Marghiloman, *Note politice*, vol. II, București, Editura Machiavelli, 1994, p. 12.

României și șters din cartea neamului Hohenzollern. Înfrângerea României va fi și dezastrul lui¹¹.

În urma acțiunii lui Ferdinand I, familia de la Sigmaringen nu l-a mai recunoscut ca membru al casei de Hohenzollern. Fratele său îl consideră trădător al neamului și al armelor, iar Împăratul Wilhelm al II-lea îi retrage decorațiile acordate¹². La rândul lor, cercurile politice de la Budapesta își manifestă deschis indignarea față de „perfidia” Regelui, care a indus în eroare „toți factorii diplomați și militari care aparțin sistemului nostru de aliați”¹³.

În calitate de Șef al Armatei, Ferdinand I a sportat cu stoicism privațiunile războiului, a împărtășit alături de trupele române atât bucuriile cât și înfrângerile din prima parte a campaniei. Întocmind un lung memoriu către Secretarul de Stat american, corespondentul ziarului „Times” evidențiază atitudinea loială a Suveranilor și credința neclintită în victoria Aliaților, cu toate că transporturile de armament întârziu să apară, iar cooperarea cu trupele rusești pe frontul dobrogean era aproape inexistentă¹⁴. La rândul său, ziarul „Universul” consemnează: „Nu ne este îngăduit să știm pe ce anume parte a frontului se găsește M.S. Regele, dar suntem cu precizie informați că se află pe frontul de luptă. Faptul acesta constituie pentru întreaga suflare românească un prilej de înălțare sufletească, un motiv de adevărată mândrie națională”¹⁵.

Împrejurările nefaste impuneau Familiei Regale, Guvernului, Parlamentului să părăsească Bucureștii la sfârșitul lunii noiembrie 1916 și să se stabilească la Iași, asigurând în continuare existența statului românesc. Retragerea trupelor româno-ruse (peste 1 milion de oameni), exodul populației civile, lipsa alimentelor, condițiile climaterice deosebit de aspre, epidemia de tifos exantematic sunt doar câteva din aspectele care ilustrează dramatismul situației din Moldova. „În mijlocul nenorocirilor războiului – nota I.G. Duca – Regele a fost admirabil. A înfruntat înfrângerile, nedreptățile, umilințele cu o tărie sufletească neobișnuită”¹⁶. Fără a regreta pasul făcut, Suveranul a căutat să încurajeze permanent trupele române, așa

¹¹ V.Th. Căncicov, *Impresiuni și păreri personale din timpul războiului României. Jurnalul zilnic. 13 august 1916 – 31 decembrie 1918*, vol. I, București, 1921, p. 4.

¹² Sterie Diamandi, *Galeria oamenilor politici*, București, Editura Gesa, 1991, p. 16.

¹³ *1918 la Români*, vol. II, doc. nr. 252, p. 836.

¹⁴ *Ibidem*, doc. nr. 298, p. 980-997.

¹⁵ Apud Neculai Moghior, Ion Dănilă, Vasile Popa, *Ferdinand I văzut de contemporanii săi*, București, Editura Militară, 2006, p. 98.

¹⁶ I.G. Duca, *op. cit.*, vol. I, p. 138.

cum o dovedesc numeroasele inspecții de pe front. Cu un devotament ce a stârnit admirație, Regina Maria s-a consacrat operelor de asistență și caritate, vizitând aproape zilnic spitalele cu răniți¹⁷.

Organizarea rezistenței din Moldova, cu sprijinul Misiunii militare franceze, impunea o mai eficientă cooperare cu trupele rusești. Pentru a surmonta dificultățile practice ale concretizării acestui proiect s-a avut în vedere necesitatea unei călătorii a Reginei Maria la St. Petersburg, precum și o eventuală căsătorie a Principelui moștenitor Carol cu Marea Ducesă Olga, fiica Țarului¹⁸. Misiunea a fost încredințată, în cele din urmă, premierului Ionel Brătianu, care avea să fie însoțit de Principele moștenitor. Cu acest prilej, fără ca proiectul avut în vedere să se concretizeze, au fost date noi asigurări privind susținerea militară a României, iar Nicolae al II-lea, ca o dovadă a bunelor intenții, l-a numit pe Regele Ferdinand I șef al Regimentului 18 Infanterie „Vologda”¹⁹.

În primăvara anului 1917 se conturează cu o mai mare claritate planurile de detronare a Suveranului, avansate și susținute de diplomații germani și austrieci de conivență cu unii politicieni rămași la București, în speranța formării unui nou Guvern care să semneze pacea separată. Au fost vehiculate mai multe nume, printre care: fiul Kaiserului Wilhelm al II-lea sau fratele Împăratului austro-ungar²⁰. Dezgustat de josnicia unor asemenea atitudini și de comportamentul forțelor de ocupație, Ferdinand I avea să-i mărturisească lui Nicolae Iorga că, în eventualitatea unei întâlniri cu Împăratul german, nu Regele României va fi pus într-o postură jenantă²¹.

Situația se agravează și în Moldova, unde soldații ruși, contaminați de propaganda revoluționară și defetistă, puneau la cale proiecte de răsturnare și chiar de asasinare a Familiei regale. Pe de altă parte, sub influența evenimentelor petrecute în Rusia (februarie 1917), un grup de 10 deputați liberali a constituit un așa-zis Partid al Muncii²². Atmosfera devine tot mai tensionată pe măsură ce unitățile rusești de la Nicolina și Socola – care îl eliberaseră pe socialistul Cristian Racovski – organizează manifestații cu steaguri roșii și lozinci pacifiste, propovăduind răsturnarea formei de

¹⁷ Vezi în acest sens articolele din ziarul ieșean „Mișcarea”, an XI, 1917, numerele 15, 55, 75, 79, 80, 86, 159, 180, 207.

¹⁸ Maria, Regina României, *op. cit.*, vol. III, p. 128-129.

¹⁹ „Mișcarea”, Iași, an XI, nr. 21, 27 ianuarie 1917.

²⁰ Al. Marghiloman, *op. cit.*, vol. III, p. 128-129.

²¹ Nicolae Iorga, *Memorii*, vol. I, Editura „Națională” S. Ciomei, București, f.a., p. 132-133.

²² C. Argetoianu, *op. cit.*, vol. III, p. 191-192.

gubernământ²³. Pentru a calma situația, generalul Scerbacev dădea publicității un Apel către armatele ruse de pe frontul român, subliniind „cât sunt de vătămătoare cauzei comune asemenea fapte de siluire împotriva libertății unei cârmuiri de bună voie prietenă”²⁴. Încercând să evite viitoare complicații în raporturile cu vecinul de la Răsărit, Guvernul ezitase în adoptarea măsurilor necesare menținerii ordinii. La rândul său, Suveranul va întreprinde o inspecție pe front, la Cartierul generalului Averescu de la Bacău, unde avea să fie plăcut impresionat de atmosfera optimistă existentă²⁵.

Fiind convins de necesitatea înfăptuirii reformelor, Regele Ferdinand I promitea, în fața ostașilor Armatei a II-a, că se va împărți pământ țăranilor, asigurându-le și „o largă participare la treburile statului”²⁶. Afirmatiile potrivit cărora decizia Suveranului a fost influențată de evenimentele petrecute în Rusia nu sunt decât pure speculații. Acestea sunt infirmate de Mesajul regal la deschiderea sesiunii Corpurilor legiuitoare (decembrie 1916)²⁷. De asemenea, scriitorul francez Robert de Flers – care s-a aflat vreme îndelungată la Iași în anturajul regal – dezmente orice influență din exterior, amintind că în cursul unei audiențe, în luna ianuarie 1917, Regele i-a expus în detaliu reforma agrară²⁸. Proclamația Suveranului era menită a însufleși trupele române aflate în refacere, fiind o dovadă a spiritului democratic care avea să stea la baza societății românești după război. Regele va fi cel dintâi care va da exemplu, Domeniile Coroanei urmând a fi expropriate cu 46.422 ha²⁹.

În vara anului 1917, Regele Ferdinand și Principele moștenitor s-au aflat permanent pe front, exprimându-și deplina încredere în forța combativă a trupelor și recompensând cu decorații pe cei ce s-au distins în luptele de la Mărăști, Mărășești, Oituz. „În rîndurile ostașilor de pe front – se arăta într-un articol de fond al ziarului *Mișcarea* – Suveranul nostru a dus veșnic pilda bărbăției și dovada grațitudinii pe care țara o are pentru bravii apărători ai pământului strămoșesc... Iar în fruntea tuturor operelor de caritate și de alinare a suferințelor prilejuite de război, strălucește M.S. Regina Maria”³⁰.

²³ *Ibidem*, p. 189-190; Nicolae Iorga, *Supt trei Regi*, București, 1932, p. 242-243.

²⁴ „Neamul românesc”, Iași, an XII, 25 aprilie 1917.

²⁵ Al. Averescu, *Notițe zilnice din război*, vol. II, București, Editura Militară, 1992, p. 130.

²⁶ „România”, Iași, an I, nr. 55, 28 martie 1917.

²⁷ Dezbaterile Adunării Deputaților, nr. 1, ședința din 14 decembrie 1916.

²⁸ „Mișcarea”, nr. 207, 13 septembrie 1917.

²⁹ Dumitru Suci, *Monarhia și sfârșirea României Mari. 1866-1918*, București, Editura Albatros, 1997, p. 186.

³⁰ „Mișcarea”, nr. 207, 13 septembrie 1917.

Preluarea puterii de către bolșevici în Rusia periclitizează în mod particular situația militară a României. După semnarea armistițiului din decembrie 1917, s-au intensificat presiunile asupra Guvernului român în vederea încheierii păcii. Într-un raport către Împăratul Wilhelm al II-lea, feldmareșalul von Mackensen sublinia că „armata română păstrează încă o disciplină severă, iar Regele și Regina au știut, în starea de mizerie a războiului, să-și câștige simpatii”³¹.

La Iași, opiniile asupra atitudinii României erau împărțite. Conservator-democrații avansau ipoteza părăsirii țării de către Familia Regală și Guvern, eventualitate respinsă categoric de Regele Ferdinand: „Cât timp va rămâne liber un pic al teritoriului național, eu voi rămâne acolo; cât timp va rămâne un soldat și un drapel român, eu voi rămâne alături de ei, oricare va trebui să-mi fie soarta”³². Întrucât rezistența armată nu mai era posibilă, Suveranul va numi la 29 ianuarie 1918, un nou Guvern, în frunte cu generalul Averescu, pentru a discuta condițiile păcii. În concepția primului ministru, total diferită de cea a partenerilor de discuție, România, nefiind învinsă, nu putea semna decât „o pace onorabilă”, cu menținerea dinastiei și a *statu-quo*-ului teritorial³³. Dezamăgit de evoluția evenimentelor în urma „defecțiunii ruse”, Regele Ferdinand nu va ține cont de sfaturile celor apropiați, care-l îndemneau să-și protejeze Familia regală și să se retragă pe teritoriu străin. „Datoria mea – îi va declara ferm Regele generalului Constantin Prezan – e să rămân aici și să mor în mijlocul soldaților mei”³⁴. La fel de hotărâtă era și Regina Maria care consemna în jurnalul ei: „Regele mi-a jurat că, orice s-ar întâmpla, îmi va fi îngăduit să rămân cu el și cu armata pe pământul românesc, până la ultima sforțare”³⁵.

Un moment extrem de delicat pentru Suveran l-a reprezentat convorbirea din februarie 1918 cu reprezentantul austro-ungar, Czernin, la Răcăciuni (Bacău). Întrevederea fusese acceptată de Rege după lungi ezitări și numai datorită insistențelor generalului Averescu. Amintind de „josnica trădare a României”, Czernin solicita semnarea imediată a păcii, în condițiile impuse de Puterile Centrale. În caz contrar, continuitatea luptei era inevitabilă, ceea ce va însemna „sfârșitul României și al dinastiei”. La replica Regelui că nu va găsi niciodată un Guvern care să accepte condițiile

³¹ 1918 la Români, vol. II, doc. nr. 332, p. 1034-1037.

³² I.G. Duca, *op. cit.*, vol. IV, București, Editura Machiavelli, 1994, p. 77.

³³ 1918 la Români, vol. II, doc. nr. 332, p. 1066.

³⁴ Apud Neculai Moghior, Ion Dănilă, Vasile Popa, *op. cit.*, p. 130.

³⁵ Maria, Regina României, *op. cit.*, vol. III, p. 282.

grele ale păcii, Czernin sugerează constituirea unui Cabinet Marghiloman³⁶. Profund indignat de atitudinea Germaniei, Suveranul avea să-i declare lui Nicolae Iorga următoarele: „eu nu am urât pe nimeni. Dar, fiindcă lucrul merge așa, ei bine am ajuns să urăsc poporul care m-a născut”³⁷.

Deși tratatul de pace avea să fie semnat de Guvernul Marghiloman la 24 aprilie/7 mai 1918, Regele a dat dovadă de curaj, refuzând sistematic să-l ratifice. Silit să renunțe la colaborarea cu Misiunea militară aliată, Suveranul se retrage la Bicaz, pentru a evita orice contact cu germanii. Aici amărăciunea avea să-i fie sporită de nefericita decizie a Principelui moștenitor Carol de a părăsi Regimentul 8 Vânători, al cărui comandant era, pentru a trece granița, însoțit de Ioana (Zizi) Lambrino, și a se logodi la Odesa. Astfel, Principele moștenitor a comis o dublă greșală: și-a părăsit postul de comandă și a încălcat Statutul Casei Regale, care nu permitea căsătoria decât cu alți membri ai unor familii domnitoare din Europa. Fără a insista prea mult asupra acestui episod, menționăm că atât Regele, cât și Regina au fost complet bulversați de comportamentul Principelui moștenitor, care în cele din urmă acceptă desfacerea logodnei, fiind pedepsit cu 75 de zile de arest la Mănăstirea Horaița(Neamț)³⁸.

În aceste vremuri de restriște, singura satisfacție a reprezentat-o hotărârea Basarabiei de a se uni cu Patria-mamă. Delegația basarabeană a fost întâmpinată cu entuziasm și încredere, Familia Regală participând la simbolică horă a Unirii din fața Palatului de la Iași³⁹.

La sfârșitul lunii octombrie 1918, trupele române au trecut din nou de partea Aliaților, astfel că terminarea războiului ne-a găsit în tabăra învingătorilor. Acum avea să se împlinească idealul național: unirea tuturor provinciilor românești într-un singur stat, sub sceptrul Regelui Ferdinand I. Fără îndoială, Familia regală și-a dovedit devotamentul și încrederea față de națiune, ridicându-se la înălțimea cerințelor momentului istoric.

³⁶ *Ibidem*, doc. nr. 336, p. 1079-1080.

³⁷ Nicolae Iorga, *Memorii*, vol. I, p. 311.

³⁸ Vezi Constantin I. Stan, *Regele Ferdinand „Întregitorul” (1914-1927)*, București, Editura Paideia, 2003, p. 130-133.

³⁹ Maria, Regina României, *op. cit.*, vol. III, p. 352.

Résumé

L'étude consacrée au roi Ferdinand parcourt brièvement toutes les étapes importantes de la vie du souverain : la formation intellectuelle, la succession au trône de la Roumanie, le mariage avec la princesse Maria de Edinburgh, l'héritage de la couronne et son rôle dans la constitution, et plus tard, dans la modernisation de la Grande Roumanie.

L'auteur insiste, en utilisant des sources d'époque, sur l'attachement envers la patrie adoptive, à laquelle il est devenu roi et laquelle il n'a pas cessé de servir jusqu'au dernier moment de sa vie.

Les relations spéciales de Ferdinand avec les libérales, surtout ses relations avec Ion I.C. Brătianu et la «question» Carol, l'attitude du prince Carol envers la couronne, motif de nombreuses tensions dans la famille royale, ne sont pas omises. Ces situations difficiles culminent avec les actes de janvier 1926, regrettés par Ferdinand jusqu'à sa mort.